

پایبندی و شناخت دانشجو معلمان به فریضه‌ی نماز مطالعه موردی پردیسهای

استان کردستان

جهانگیر ولدبیگی^۱، عباس رهبری^۲، انور میری^۳

^۱ گروه آموزش معارف اسلامی، دانشگاه فرهنگیان، صندوق پستی ۸۸۹-۱۴۶۶۵، تهران ایران (نویسنده مسئول)

^۲ گروه آموزش معارف اسلامی، دانشگاه فرهنگیان، صندوق پستی ۸۸۹-۱۴۶۶۵، تهران ایران

^۳ گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، صندوق پستی ۸۸۹-۱۴۶۶۵، تهران ایران

چکیده

هر دین و مذهبی پیروان خود را ملزم به ادای مجموعه‌ای از آیین‌ها و عبادت‌ها می‌کند. اعتقاد در هر دینی به به میزان پایبندی معتقدین آن دین به فریضه‌های عبادی آن دارد. شکل عبادت‌ها در مذاهب گوناگون متفاوت است؛ اما تاریخ ادیان، دینی بدون نماز سراغ ندارد. در دین اسلام نماز به‌عنوان ستون دین معرفی شده است. ارائه الگوی عملی برای اجرای فرایض دینی بسیار مهم است و این مهم اتفاق نخواهد افتاد مگر آن‌که متولیان امر تعلیم و تربیت با کردار و رفتارشان لذت عبادت را در جان و دل دانش آموزان رسوخ دهند؛ سوال اصلی پژوهش بررسی میزان شناخت و پایبندی دانشجو معلمان به فریضه نماز و عوامل مؤثر بر آن در دانشگاه فرهنگیان است و از آنجاکه تحقق این مهم مستلزم تبیین، تحلیل و تفسیر سؤالات مؤثر در این زمینه است بنابراین از نظر روش، جزء تحقیقات تحلیلی-تفسیری یافته‌ها استفاده شده است. روش گردآوری داده‌ها نیز کتابخانه‌ای و میدانی صورت گرفته است. نتایج تحلیل شاخص‌ها پژوهش بیانگر آن است که سطح شناخت و پایبندی دانشجویان دختر و پسر به فریضه نماز در "سطح خوب" است؛ اما در مقام مقایسه، با اختلاف اندکی، این سطح در بین دانشجویان پسر بیشتر است و در مقایسه با سطوح شش گانه تبیین شده و مقدار ضریب تأثیر (۰,۲) از یک طرف و نقش آینده دانشجو معلمان به عنوان مربیان تربیتی جامعه از سوی دیگر، وضعیت نسبتاً بحرانی است.

کلید واژه‌ها: نماز، پایبندی، دانشجو، فرهنگیان، کردستان.

مقدمه

هر دین و مذهبی پیروان خود را ملزم به ادای مجموعه‌ای از آیین‌ها و عبادت‌ها می‌کند، شکل برخی از این عبادت‌ها در مذاهب گوناگون متفاوت است. یکی از این عبادت‌ها اقامه‌ی نماز است (مودودی، ۱۳۷۷، ص ۵۳). ادای این فریضه اگرچه در میان مذاهب مختلف از کیفیت و نحوه‌ی اجرای متفاوتی برخوردار است (وولف، ۱۳۸۶، ص ۴۰) اما به نظر می‌رسد در تاریخ مذاهب، هیچ شریعت و دینی بدون فریضه‌ی نماز نبوده است. در قرآن کریم بیان شده است؛ "منم، خدایی که جز من خدایی نیست، پس مرا پرستش کن و به یاد من نماز برپا دار" (طه: ۱۴)

نماز جایگاه والایی در آموزه‌های دینی دارد و با توجه به خلاء معنوی در جهان امروز نماز می‌تواند نقش مهمی را در معنویت ایفا کند. نماز در زبان فارسی به معنای بندگی، اطاعت، پرستش و فرمان‌برداری است (برهان، ۱۳۸۰، ذیل واژه نماز؛ دهخدا، ۱۳۷۷، ذیل واژه نماز) و در زبان عربی صلاة اطلاق می‌شود و به معنای دعا، تبریک و تمجید است و چون دعا اصل و ریشه این عبادتِ مخصوص است، اسم آن را صلاة (نماز) گذاشته‌اند (راغب اصفهانی، ۱۳۹۲، ص ۲۸۵). همچنین برخی لغت‌شناسان گفته‌اند: صلاة مشتق از کلمه صلاة، به معنای آتش برافروخته است، از این جهت به این عبادت خاص صلاة گفته‌اند که کسی که نماز بخواند، خود را به وسیله این عبادت و بندگی از آتش برافروخته‌ی الهی دور می‌سازد (راغب اصفهانی، ۱۳۹۲، ص ۲۸۵). اهل لغت می‌گویند: قبل از اسلام واژه "صلاة" در معنای دعا به کار می‌رفت؛ اما بعد این معنا به عملی مخصوص تعلق یافت که با تکبیرة الاحرام آغاز و با تسلیم در برابر خداوند پایان می‌پذیرد. گفته شده نماز را به علت دعاهایی که در آن وجود دارد "صلاة" نامیده‌اند (زبیدی، ۱۴۱۴، ج ۱۹، ص ۶۰۸).

بر اساس تعریف بیان شده در باب نماز بحث پابندی و شناخت مطرح گردید که مختصراً به معنای این دو مفهوم می‌پردازیم،

۱ إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَأَعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي

پایبندی^۲، گاهی تبعیت و پیروی هم گفته می شود، به میزان پایبندی، تبعیت یا پیروی فرد از دستورهای ابلاغی گفته می شود. در بیشتر مواقع، این اصطلاح به پیروی دقیق فرد از دستورهای دینی اطلاق می شود، می توان بیان کرد پایبندی «رفتاری است که از قاعده ای صورت می گیرد و معنادار است. قواعد تنظیمی در شرایط تعریف شده، رفتارهایی را تجویز یا منع می کنند و عدم پیروی از آنها با مجازاتهایی همراه است. قواعد تکوینی، اشکال جدید در رفتار را خلق یا تعریف می نماید و عدم پیروی از آنها باعث فهم ناپذیری کنش می شود» (یزدان فام، ۱۳۸۷، صص ۷۶۳-۷۷۱) بر اساس تعریف یانگ «پایبندی زمانی اتفاق می افتد که رفتار واقعی یک فاعل با رفتار تجویز شده منطبق باشد و عدم پایبندی یا نقض، زمانی اتفاق می افتد که رفتار واقعی به صورت قابل تشخیص از رفتار تجویز شده منحرف شود» (Beth, ۱۹۹۸, p. ۷۷) بر اساس دیدگاههای مختلف می توان به طور خلاصه بیان کرد پایبندی یک سازگاری رفتاری با قواعد اعلامی دینی می باشد.

شناخت^۳ نیز در امر پایبندی بسیار موثر و مهم است. شناخت از نظر لغوی به معنای: آگاهی، بینش، دانش، شناسایی، عرفان، علم، معرفت، آشنایی، اطلاع، درک می باشد و از نظر اصطلاحی به معنای؛ به عمل یا فرایند به دست آوردن دانش و مفهوم از طریق تفکر، تجربه و حواس گفته می شود که از هنگام تولد شروع شده و باعث درک و ارتباط معانی جهان پیرامون می شود. در واقع شناخت ارتباط ناخودآگاه و جهان پیرامون است و معانی گوناگونی را در زمینه های گوناگون به خود اختصاص داده است. شناخت شامل جنبه های عملی فکر و فرایندهای فکری زیادی می شود از جمله ادراک، توجه، شکل گیری دانش، حافظه و حافظه کاری، قضاوت و ارزش گذاری، عقل و محاسبات، قدرت حل مسئله و تصمیم گیری، منطق و تولید زبان. فرآیند شناختی از دانسته ها استفاده می کند و دانش جدید به دست می آورد. شناخت به توصیف، اکتساب، ذخیره سازی، تبدیل، و مورد مصرف قرار دادن دانش می پردازد. عوامل مختلفی همچون ادراک، حافظه، زبان، استدلال، و تصمیم گیری از جمله فرایندهای ذهنی هستند که در مراحل گوناگون شناخت دخالت دارند. (میرشکاری، بی تا، دفتر چهارم. فرهنگ واژه های مصوب فرهنگستان، ذیل سر واژه شناخت)

² Adherence

³ Cognition

نماز در قرآن

با توجه به اهمیت نماز در ادیان الهی، پیامبران الهی قوم خود را به پرستش خدا فرا می خواندند و در قرآن کریم آمده است که انبیاء الهی به مردم می گفتند: "اعبدوا الله"؛ خدا را پرستش کنید. (مائده: ۷۲ و ۱۱۷؛ اعراف: ۵۹، ۶۵، ۷۳ و ۸۵؛ هود: ۵۰، ۶۱، ۸۴ و...) با توجه به این مسئله عبادت و پرستش خالق یکتا در همه شریعت های الهی وجود داشته و فقط کیفیت آن متفاوت بوده است. خداوند تبارک و تعالی در قرآن به حضرت موسی(ع) می گویند: "من «الله» هستم، معبودی جز من نیست؛ مرا بپرست و نماز را برای یاد من بر پا دار"^۴. (طه: ۱۴) در قرآن به نقل از حضرت عیسی(ع) می فرماید: "و مرا وجودی پر برکت قرار داده، در هر کجا باشم و [خداوند] مرا به نماز و زکات توصیه کرده مادامی که زنده ام"^۵. (مریم: ۳۱). همچنین در خصوص حضرت شعیب(ع) در قرآن آمده است: "گفتند: ای شعیب! آیا نمازت به تو دستور می دهد که آنچه را پدرانمان می پرستیدند، ترک کنیم"^۶. (هود: ۸۷). به علاوه از زبان حضرت اسماعیل(ع)، در قرآن آمده است: "او همواره خانواده خود را به نماز و زکات دعوت می کرد و همواره مورد رضایت پروردگارش بود"^۷. (مریم: ۵۵) و التزام و استمرار بر آن از مهمترین صفات نخبه های قرآنی(الوالالباب) و نیز بندگان واقعی خدای رحمن(عباد الرحمان) معرفی شده است: "آنانکه الله را ایستاده و نشسته و بر پهلوهایشان یاد می کنند و در آفرینش آسمان ها و زمین تفکر می نمایند [و می گویند]: پروردگارا، این ها را بیهوده نیافریدی، تو پاکی، پس ما را از عذاب آتش برهان." (آل عمران: ۱۹۱)^۸ و "کسانیکه شب را در سجده و قیام برای پروردگارشان به سر می برند." (فرقان: ۶۴)^۹

^۴ إني أنا الله لا إله إلا أنا فاعبدني وأقم الصلاة لذكري

^۵ وجعلني مباركاً أين ما كنت وأوصني بالصلاة والزكاة ما دمت حياً

^۶ قالوا يا شعيب أصلوتك تأمرك أن تترك ما يعبد آباؤنا

^۷ وكان يأمر أهله بالصلاة والزكاة وكان عند ربه مرضياً

^۸ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ قِنَا عَذَابَ النَّارِ

^۹ وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا

این عبادت به عنوان عاملی در کنترل استرس و اضطراب و به دور بودن از یک نوع زندگی متزلزل معرفی شده است:

"به راستی انسان، ناشکیبا آفریده شده؛ وقتی بدی به او رسد بی تاب است، و وقتی خیر به او رسد منع کننده است، جز نمازگزاران" (معارج: ۲۲-۱۹)^{۱۰}

اهمیت این عبادت تا جایی است که اهل دوزخ کم توجهی به این عبادت در دنیا را یکی از عوامل ورود به دوزخ خود معرفی می کنند:

"[و] جز [این نیست] که اصحاب دست راستی در باغ هایی هستند و سؤال می کنند از گناهکاران [که] چه چیزی شما را در سقر انداخت؟ گویند: جزو نمازگزاران نبودیم،" (مدثر: ۴۳-۳۹)^{۱۱}

نماز به عنوان عامل بازدارندگی به نیست رفتارهای ناپهناجار اجتماعی و عامل مهم در ارتباط گیری انسان با خالق هستی معرفی شده است:

"... و نماز را اقامه کن. به راستی نماز، [انسان را] از فحشا و منکر بازمی دارد و قطعاً یاد الله بزرگ تر [این یادها] است..." (عنکبوت: ۴۵)^{۱۲}

بر این اساس توجه به جایگاه نماز در دین اسلام بسیار زیاد است و باعث تقرب به سوی خالق یکتا می گردد برخی از ویژگی های نماز عبارتند از:

۱. ستون دین

۲. محبوب ترین اعمال

^{۱۰} إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا. إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا. وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا إِلَّا الْمُصَلِّينَ
^{۱۱} إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ، فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءَلُونَ، عَنِ الْمُجْرِمِينَ، مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ، قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ

^{۱۲} ... وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ ...

۳. نور چشم پیامبر

۴. عامل نزدیک شدن به خدا

۵. بهترین حکم خداوند

۶. بهترین اعمال

۷. نخستین عملی است که پس از مرگ از آن سؤال می‌شود

نماز در احادیث

در دین اسلام این فریضه به‌عنوان ستون دین معرفی شده است (نیشابوری، ۱۳۳۴، حدیث ۱۲۱) و پیامبر آن را چشم‌روشنی خود دانسته است (ترمذی، ۱۹۹۸، حدیث ۳۹۳۹)، "نماز پیونددهنده عبد با معبود است. نماز روح استقلال و آزادگی و احساس به عزت را در عبد افزایش می‌دهد... (زلمی، ۱۳۹۰، ص ۶۸)"، "نماز ستون دین و دست‌آویز یقین و واسطه‌ی قلابه‌ی طاعت‌ها است. (غزالی، بی‌تا، ج ۱، ص ۳۲۷)"، "اصلی‌ترین راه و کانال انحراف انسان از صراط مستقیم خداوند که با فطرت او همخوانی دارد" (الروم: ۳۰)، "قطع ارتباط انسان با خداست که کانال این ارتباط اقامه‌ی نماز است. ترک نماز و بی‌توجهی به آن سبب ایجاد فساد در جامعه می‌شود. (ابن قیم، ۱۳۹۱، ص ۱۲۴)" ترک نماز سبب کفر فرد تارک نماز می‌شود و این همان روایتی است که از امام باقر به نقل از پیامبر (ص) روایت شده است که فرمود: "مَا بَيْنَ الْمُسْلِمِ وَ بَيْنَ الْكَافِرِ إِلَّا أَنْ يُتْرَكَ الصَّلَاةَ الْفَرِيضَةَ مُتَعَمِّدًا أَوْ يَتَهَاوَنَ بِهَا فَلَا يَصَلِّيَهَا" یعنی «بین فرد مسلمان و فرد کافر فاصله‌ای نیست مگر این که مسلمان نماز واجب را عمدتاً ترک کند یا آن را بی‌اهمیت بداند و آن را نخواند.» (شیخ صدوق، ۱۳۸۹، ص ۴۹۸)

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود؛ امت من در باب نماز چهار گروه هستند:

۱) گروهی نماز می خوانند، ولی در نمازشان سهل انگارند «ویل» برای آنهاست، و «ویل» نام یکی از طبقات زیرین جهنم است، خداوند فرمود: (فویل للمصلین الذینهم عن صلاتهم ساهون) (ماعون: ۴ / ۵) پس «ویل» برای نمازگزاران است، آنهایی که در نمازشان سهل انگارند.

۲) گروهی گاهی نماز می خوانند و گاهی نمی خوانند، پس «غی» مال آنهاست، و «غی» نام یکی از طبقات پایین جهنم است. خداوند متعال فرمود: (فخلف من بعدهم خلف اضاعوا الصلوة و اتبعوا الشهوات فسوف یلقون غیا). سپس جانشین آن مردم خداپرست قومی شدند که نماز را ضایع کرده و از شهوات پیروی کردند، و اینها به زودی در «غی» افکنده خواهند شد.

۳) گروهی هیچ وقت نماز نمی خوانند، «سقر» برای آنهاست، «سقر» هم نام یکی از طبقات زیرین جهنم است که خداوند متعال فرمود: (ما سلککم فی سقر قالوا لم نک من المصلین) (مدثر / ۴۲) (اهل بهشت از اهل جهنم سؤال می کنند) چه چیزی شما را به «سقر» کشاند؟ در جواب می گویند: ما از نمازگزاران نبودیم.

۴) گروهی همیشه نماز می خوانند، و در نمازشان خشوع دارند. خداوند متعال فرمود: (قد افلح المؤمنون الذین هم فی صلاتهم خاشعون) (مؤمنون / ۱ / ۲) مؤمنان رستگار شدند، آنهایی که در نمازشان با خشوع هستند (احمدی میانجی، مشکینی اردبیلی، و عیناثنی، ۱۳۸۲، صص ۳۳۲-۳۳۳، حدیث ۳۲۹۶).

اهمیت نماز

"دین عبارت است از رابطه و علاقه‌ی آشکار که روح‌های رنج‌دیده آن را بین خود و یک قدرت پنهانی برقرار می‌نمایند. این روح‌ها وجود آن قدرت را درک می‌کنند خود را پیرو و تابع می‌دانند و سرنوشت و مقدرات خود را تحت اراده و مشیت آن قرار می‌دهند و این رابطه در قالب نماز انجام می‌گیرد؛ بنابراین نماز یک عمل و حرکت دینی است یا می‌توان گفت که نماز حقیقت دین است. (طباره، ۱۳۸۸، ص ۴۱۴)"

"اهمیت این فریضه‌ی دینی تا جایی است که در تمام شرایط، انجام آن واجب است و نه تنها در شریعت اسلام؛ بلکه در شرایع دیگر نیز تکلیف شده است. تمام انبیاء الهی از نماز یاد کرده‌اند و مردم را به آن سفارش نموده‌اند. نماز بهترین وسیله ارتباطی انسان

با خدا، مجال گفت و گو، عرصه راز و نیاز و مشاهده تجلای او در مهبط دل است و در جوهره آن، سازندگی اخلاقی موج می‌زند. در توصیف جمال نماز علاوه بر روشنایی بخشی بر جان پیامبر (ص) به عنوان مایه روسفیدی اهل ایمان، طهارت روح عموم مردمان نیز از آن یاد شده است بلکه نماز را باز دارنده‌ی گناه و عصیان و پوشاننده‌ی خطا و اشتباه دانسته‌اند (Taylor, 2010, p. 885).
 "حقیقتاً نماز مدرسه ای است برای کسب و به دست آوردن بسیاری از صفات کمالیه همچون پاکی درون و تهذیب و اصلاح نفس و روح و..."(زلمی، ۱۳۹۰، ص ۶۸) و "مهمترین ابزار تربیت به شمار می آید." (سبحانی، ۱۳۸۷، ص ۲۰)، که (جایگاه خاص و مهمی در تربیت و شکل گیری شخصیت اجتماعی فرد دارد). (عنکبوت:۴۵)، "داشتن جامعه ای نیک و نسلی صالح و نیکوکار مشروط به وجود و تربیت دادن افراد آن جامعه از طرف متولیان امر تعلیم و تربیت است." (الصنیع، ۱۳۹۴، ص ۱۸)

انجام این عبادت و نهادینه شدن آن در جامعه سبب پاکی درون و بیرون و تجلی رفتارهای بهنجار در سطح فردی و اجتماعی شده به طوری که فرد فرد جامعه از پاکی چشم و دست و زبان برخوردار خواهد بود و این همان موضوعی است که خداوند متعال به تصریح بر آن تأکید دارد:

"همانا مؤمنین رستگار شدند؛ آنانکه در نمازشان فروتن هستند، و آنانکه از سخنان بیبوده رویگرداندند، و آنانکه دهنده زکات هستند، و آنانکه مراقب عورات(دامن) خود هستند(پاک‌دامن‌اند)، جز با همسران یا کنیزان خود که [در این صورت] آن‌ها سرزنش نمی‌شوند، هر که بیش از این [حدود] را بجوید، پس آن‌ها همان تجاوزگران‌اند. و آنانکه امانت‌دارند و مراعات‌کننده پیمان خود هستند، و آنانکه محافظ و مراقب نمازهایشان هستند،" (المؤمنون: ۹-۱۳)^{۱۳}

معلم‌ان پس از والدین نقش و مسئولیت مهمی را در حوزه تعلیم و تربیت بر عهده دارند. واقعیت امر این است که در سیستم آموزش و پرورش، افراد زیادی به شکل مستقیم و غیر مستقیم در حال فعالیت هستند اما در این میان نقش معلم بیش از همه برجسته تر است. نقش الگویی معلم‌ان بر کسی پوشیده نیست. معلم الگوی تمام عیار اخلاقی و تربیتی و اجتماعی شدن دانش آموزان است.

^{۱۳} قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ. الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ. وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ. وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ. وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ. إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ. فَمَنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ. وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ. وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ

دکتر هایم گینانت معتقد است که معلم تعیین کننده تیره و تار یا پُر از سرور شدن زندگی یک کودک و نیز به اوج رسیدن یا فرو نشستن و یا انسان شدن یا وحشی شدن یک کودک است (گیانت، ۱۳۸۵، ص ۳۱۰).

نماز از چنان اهمیتی برخوردار است که ۴۶ بار با تعبیرات مختلف در قرآن ذکر شده است. اثرات نماز بر حوزه های بهداشت روان نیز بر کسی پوشیده نیست. نماز به عنوان ایجاد کننده روابط سازنده در اجتماع و جلوگیری کننده از بسیاری از انحرافات اخلاقی و رفتاری شناخته شده است (طالبان، ۱۳۷۸، صص ۱۲۷-۱۳۹). این فریضه به عنوان اصلی ترین فریضه دینی که نقش برجسته ای در رشد و شکوفایی روحی و روانی و اجتماعی شدن دانش آموزان و تقویت حس مسئولیت پذیری آنها دارد، همیشه مورد توجه متولیان امر تعلیم و تربیت بوده است و معلم نیز بنا به نقش الگویی ای که برای دانش آموزان دارد یکی از پایه های امر تربیت و به ویژه تربیت دینی و عادت دادن دانش آموزان به اقامه ی این فریضه دینی به شمار می آید. بهترین راه برای نمازخوان کردن فرزندان، ارائه الگوی عملی به آنهاست و این مهم اتفاق نخواهد افتاد، مگر آن که متولیان امر تربیت و در این میان معلمان با کردار و رفتارشان لذت نماز خواندن را در جان و دل دانش آموزان رسوخ دهند؛ وقتی دانش آموز ببیند که معلم او به نماز ایستاده و به آن اهتمام می دهد با عشق و شور وصف ناپذیر به نماز می ایستد، وقتی ببیند فضای جامعه فضای نماز است، خود به خود او هم اهل نماز می شود و بدون این که به او گفته شود خودش به نماز می ایستد (روایی، ۱۳۹۶، ص ۴).

در حوزه تربیت دینی در آموزش عالی، هنوز وضعیت برپایی نماز و سطح رغبت دانشجویان به نماز چندان مطلوب نیست. در این مدت، طرحها و فعالیت های مداوم و متعددی توسط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در راستای ترویج فرهنگ نماز انجام پذیرفته است. ولی از آنجا که هر طرح مداخله های نیازمند یافته های پژوهشی است و این طرحها از پشتوانه پژوهشی و نظری چندان برخوردار نیستند؛ لذا موفقیت این فعالیتها براساس ملاک های علمی، فاقد تضمین های لازم است. این امر به نوبه خود می تواند سبب هدر رفتن منابع انسانی و اقتصادی اختصاص یافته برای این طرحها شود. لذا برای تسریع در حصول اهداف، لازم می نماید که برخی پژوهشها برای فراهم آوری یافته های پژوهشی مورد نیاز برای برنامه ریزی مناسب و موفقیت طرح مذکور و طرحهای مشابه انجام پذیرد. از اساسی ترین یافته ها برای انجام اقدامات مداخله ای، شناسایی متغیرها و کیفیت روابط بین آنهاست.

بر این اساس بررسی میزان شناخت و پایبندی دانشجو معلمان به عنوان معلمان و مربیان آینده حوزه تعلیم و تربیت و آسیب شناسی های لازم در این زمینه با هدف ارتقای سطح آگاهی آنها نسبت به جایگاه و اهمیت نماز در امر تربیت ضرورت تحقیق حاضر می باشد. حوزه های تعلیم و تربیت به عام و آموزش و پرورش به خاص با دقت و تأمل در یافته های تحقیق و به کارگیری آنها می توانند در جهت تحقق اهداف تربیتی جامعه هدف خود از نتایج حاصله بهره مند شوند.

پیشینه پژوهش

در خصوص پژوهش انجام شده کتاب و مقاله های متعددی نوشته شده است که برخی از آنها اشاره می گردد.

مقاله (مطالعه و بررسی تأثیرات نماز بر سلامت فردی مردم شهر تهران) نوشته بایرام نژاد، حوریه، احسانی، حمیده، مسافریادگاری... فصلنامه پژوهش های علوم در این مقاله بیان شده است "نماز بهترین جلوه نیایش است که ارتباط مستقیم و بی واسطه با خداوند برقرار می کند. نماز در مکتب انسان ساز و حیات بخش اسلام مفهوم عمیق و آثار پر برکت فراوانی دارد". مقاله (بررسی عوامل مؤثر در ترغیب دانش آموزان به نماز)، نوشته سادبی فصلنامه مطالعات فرهنگ-ارتباطات در این مقاله آمده است (جهت نماز خواندن دانش آموزان اقدام به برگزاری مسابقات مختلف کتابخوانی درباره نماز، سپردن امور اجرایی نماز جماعت مدرسه به خود دانش آموزان و - اعطای نشان های مخصوص به دانش آموزانی که شرکت فعال در نماز جماعت مدرسه دارند اقدام گردد) و مقاله هم اسم این مقاله (بررسی عوامل مؤثر در ترغیب دانش آموزان به نماز) نوشته شعبانپور، عزیز فیصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسانی، مقاله حاضر، براساس پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل مؤثر در ترغیب دانش آموزان به نماز» تهیه شده مقاله (حدود قدرت بر رکوع و تأثیر آن بر نماز معلولین) نوشته محب الرحمان، قاضی زاده - فقه پزشکی، ... پیشینه و ادبیات تحقیق و پژوهش پیرامون اصل نماز معلولین جسمی است که در کتب فقها و حتی در روایات نیز مورد اشاره بوده ، مقاله (واکاوی تجربه الهیات مدرسی در مواجهه با پدیده های اقتصادی: رهیافت هایی از نظریه قیمت عادلانه) نوشته محمد فیض اللهی، مقاله (درک کودکان مقطع ابتدایی از خداوند در مسیر آموزش با توجه به نظریه پیاز) نوشته فیض اللهی، محمد ، چاپ شده در پژوهشنامه فلسفه دین (نامه حکمت) و مقاله های دیگر که در این زمینه نوشته شده است.

از کتابهایی که در این زمینه می توان به آنها اشاره کرد: کتاب اهمیت و آثار نماز در زندگی انسان تألیف شهین جعفری، کتاب نماز و زندگی: آثار و برکات نماز در زندگی نوشته محمدعلی جابری، کتاب نماز و زندگی: آثار و برکات نماز در ... تألیف محمدعلی جابری، یکصد و چهارده نکته درباره نماز نوشته محسن قرائتی، کتاب نماز؛ معراج مومنان، مؤلف دکتر محمد رضا رضوان طلب، کتاب نماز از دیدگاه قرآن و حدیث. مؤلف سید حسین موسوی رادلاهیجی، کتاب فلسفه نماز اثر راحله محمدی، کتاب بهترین پناهگاه: حکایات و داستانهای نماز نوشته رحیم کارگر محمدیاری؛ و اثر بررسی تحلیلی نماز یکی از آثار ارزنده در این زمینه است که از سوی مفسر معاصر قوم کورد ناصر سبحانی به رشته تحریر در آمده است. نویسنده در این اثر به معانی والای کلمه به کلمه از عبارتهایی که در نماز ادا می شود و نیز به فلسفه و معانی والای حرکات و انتقالات فرد نماز خوان در نماز از اعتدال گرفته تا رکوع و سجود و تشهد و نهایتاً سلام دادن اشارات ارزنده ای داشته است.

و دهها کتاب ارزنده دیگر .

و در بسیاری از کتاب های عقاید به اهمیت این عبادت اشاره شده است و مخاطبین تشویق به التزام بر آن شده اند از آن جمله: نقش ایمان در زندگی و کتاب عبادت در اسلام تألیف یوسف قرضاوی که به تفصیل به موضوع پرداخته و انجام این عبادت را بر هر فرد صاحب عقیده دینی واجب شمرده و به آثار تربیتی و آثار اجتماعی این عبادت اشارات مفصلی داشته است.

لیست کردن آثار و مقالات در باب نماز و اهمیت آن امر مشکلی است اما با بررسی مطالب مقاله ها و کتابها و آثار نوشته شده در این خصوص می توان اذعان کرد وجه تمایز این پژوهش این است که در هیچیک از این مقاله ها و کتابها در خصوص تأثیر این عبادت و التزام بر آن از سوی معلمینی که قرار است الگوی مثبت و نیز آینده سازان نسل آینده کشور باشند پژوهش کاملی صورت نگرفته است و این همان موضوعی است که ما در این پژوهش به آن پرداخته و به عنوان نمونه یکی از لایه های استانی دانشگاه فرهنگیان یعنی استان کردستان و دو پردیس شهید مدرس و بنت الهدی صدر را انتخاب کرده ایم و به جایگاه و میزان معرفت و توجه و اهتمام دادن و نیز پایبندی دانشجویان این استان و عوامل مؤثر در این زمینه اشاراتی کرده ایم.

سوال اصلی پژوهش

- سوال اصلی پژوهش (بررسی میزان شناخت و پایبندی دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان استان کردستان به فریضه‌ی نماز به چه میزان است؟).

سوالات فرعی

- میزان شناخت و پایبندی دانشجویان در ابعاد سه گانه فردی، فرهنگی - اجتماعی و نهادی - آموزشی چگونه است؟
- میزان تأثیر گذاری شناخت و پایبندی هر بُعد از ابعاد سه گانه در تحقق اهداف مورد نظر آموزش و پرورش چگونه است؟
- میزان تأثیر شناخت و پایبندی بر اساس تفکیک جنسیت به چه میزانی است؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، جزء تحقیقات کاربردی - توسعه‌ای است. همچنین از نظر روش‌شناسی، جزء تحقیقات تحلیلی - تفسیری یافته‌ها است. روش گردآوری داده‌ها به دو صورت کتابخانه‌ای و میدانی است. در روش کتابخانه‌ای، اهمیت و پیشینه تحقیق کامل شده است و در بخش میدانی با تدوین پرسشنامه تحقیقاتی و توزیع آن و گردآوری داده‌ها و اطلاعات لازم اقدام شده است. لازم به ذکر است که داده‌های مربوط به بخش کتابخانه‌ای از: کتب، مقالات، پایان‌نامه‌ها، پایگاه اطلاعاتی و نظایر آن جمع‌آوری می‌گردد.

جامعه آماری:

جامعه‌ی آماری به مجموعه‌ای از افراد اشیاء گفته می‌شود که حداقل در یک ویژگی مشترک باشند و محقق علاقه مند است یافته‌های تحقیق را به آنها تعمیم دهد (دربان آستانه و ازکیا، ۱۳۹۳، ج ۱، ص ۳۳۳) و از آنجا که در بسیاری از موارد امکان بررسی تمامی واحدهای موجود در جامعه آماری وجود ندارد ناگزیر باید نمونه‌ای را از میان جامعه انتخاب نمود و آن را مورد بررسی قرار داد و نتایج حاصل را به کل جامعه تعمیم داد (ساروخانی، ۱۳۸۵، ج ۱، ص ۱۵۸).

در تحقیق حاضر جامعه آماری دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان استان کردستان با دو پردیس پسران (شهید مدرس) و دختران (بنت الهدی صدر) می باشد که در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ مشغول به تحصیل بودند.

نمونه: در پژوهش حاضر از نمونه گیری نسبتی استفاده شده است و تعداد ۱۸۰ دانشجو که ۶۰ درصد آن دانشجو معلمان پسر و ۴۰ درصد آن دانشجو معلمان دختر دانشگاه فرهنگیان کردستان است.

نحوه گردآوری داده‌ها بدین صورت بود که ۲۰۰ پرسش نامه‌ها را از طریق فضای مجازی در گروه دانشجو معلمان قرار داده شده و توضیحات لازم جهت همکاری آنها داده شده بود. در نهایت ۱۸۰ پرسش نامه که به صورت کامل جواب داده بودند جدا گردید و تحلیل نهایی بر روی این پرسش نامه‌ها انجام شد.

ابزار گردآوری داده‌ها: جهت جمع آوری داده‌ها از پرسش نامه محقق ساخته استفاده گردید. ابتدا گویه‌های پرسش‌نامه با توجه به پرسش‌نامه‌های شبیه به آن و با توجه به پیشینه تحقیق انتخاب گردید و برای ۴ نفر از افراد متخصص در این زمینه ارسال گردید تا نظر خود را در باره آن اعلام نمایند. بعد از گردآوری نظر متخصصان پیشنهادات آنها در پرسش‌نامه اعمال گردید و سپس به صورت پایلوت اجرا گردید و سوالاتی که جواب داده نشده بودند از گویه‌های پرسش‌نامه حذف گردید و سپس برای اصلاح نهایی دوباره برای پنل خبرگان ارسال گردید و با جمع‌آوری نظرات این متخصصان پرسش‌نامه نهایی آماده گردید و از لحاظ ادبی ویرایش گردید. نسخه نهایی برای توزیع در بین دانشجویان آماده گردید.

سوالات در سه بعد فردی (۲۱ گویه)، فرهنگی - اجتماعی (۸ گویه) و آموزشی (۱۳ گویه) طراحی شده است (جدول شماره ۱). آلفای کرونباخ هر سه بعد پرسش‌نامه برابر ۰/۸۷ است.

جدول شماره ۱: مقادیر ضریب و سطح تأثیر هر سؤال در تحقق هدف با احتساب همه نمونه‌ها (دختران و پسران)

مقادیر نهایی ضریب و سطح تأثیر سؤالات در تحقق هدف		سؤالات بعد فردی موثر	
خوب	۰/۲۳۳	من خدا را می‌شناسم و به او ایمان دارم	۱
خوب	۰/۲۳۶	زندگی بدون تصور خدا و ایمان به او برایم امکان‌پذیر نیست	۲

خوب	۰/۲۲۳	من در اعتقاد یک فرد مسلمان و مؤمن به خدا و پیامبر خدا هستم	۳
نسبتاً خوب	۰/۱۸۵	من در عمل یک فرد مسلمان و مؤمن به خدا و پیامبر خدا هستم	۴
نسبتاً ضعیف	۰/۱۰۹	وجود تردید در برخی مسائل دینی در ایمان من تاثیر گذاشته است	۵
خوب	۰/۲۲۷	وجود محاکمه و محاسبه اعمال در دنیای پس از مرگ جزو اعتقادات مسلم من است	۶
خوب	۰/۲۲۳	من خود را پایبند به دستورات قرآن و سنت پیامبر می دانم	۷
خوب	۰/۲۱۵	خواندن نماز را یکی از ارکان اصلی مسلمان بودن خود می دانم	۸
خوب	۰/۲۰۳	شناخت کافی از فلسفه و نماز و کیفیت خواندن آن را دارم	۹
خوب	۰/۲۱۲	بر اهمیت و توجه قرآن و سنت پیامبر بر خواندن نماز آگاه هستم	۱۰
خوب	۰/۲۱۹	بر نقش مثبت خواندن نماز در زندگی فردیو اجتماعی خود آگاه هستم	۱۱
خوب	۰/۲۱۵	می دانم که قرآن نخستین صفت مسلمان را خواندن نماز معرفی می کند	۱۲
نسبتاً خوب	۰/۱۸۵	می دانم که نخواندن نماز یکی از نشانه های کفر به خدا است	۱۳
خوب	۰/۲۱۱	می دانم که نخواندن نماز وضعیت دنیای پس مرگ من را با مشکل جدی مواجه می کند	۱۴
نسبتاً خوب	۰/۱۶۱	بر خواندن نماز صبح پایبندم	۱۵
خوب	۰/۲۰۹	بر خواندن نماز ظهر پایبندم	۱۶
خوب	۰/۲۰۸	بر خواندن نماز عصر پایبندم	۱۷

۱۸	بر خواندن نماز مغرب پایبندم	۰/۲۱	خوب
۱۹	بر خواندن نماز عشاء پایبندم	۰/۲۰۸	خوب
۲۰	من خواندن نماز را به عنوان برآورده کننده یک نیاز روحی نگاه می کنم	۰/۲۰۶	خوب
۲۱	من خواندن نماز را به عنوان یک واجب دینی نگاه می کنم	۰/۲۱۶	خوب
۲۲	من به عنوان یک معلم احساس نیاز به توجه و اهتمام به خواندن نماز می کنم	۰/۲۱۴	خوب
۲۳	من به معنا و مفهوم آنچه در نماز می گوئیم و انجام می دهم آگاه هستم	۰/۲۰۹	خوب
۲۴	ضعف در پایبندی من به خواندن نماز از روی تنبلی است	۰/۱۵۲	نسبتا خوب
۲۵	ضعف در پایبندی من به خواندن نماز به عدم شناخت فلسفه آن بر می گردد	۰/۱۰۷	نسبتا ضعیف
۲۶	من به نقش نماز جماعت در زندگی خود آگاه هستم	۰/۱۸۵	نسبتا خوب

جدول شماره ۲: مقادیر ضریب و سطح تأثیر هر سؤال در تحقق هدف با احتساب همه نمونه (دختران و پسران).

سؤالات بُعد فرهنگی - اجتماعی		مقادیر نهایی ضریب و سطح تأثیر سؤالات در تحقق هدف
۱	شبکه های ماهواره ای در ایجاد تردیدهای من نسبت به مسائل دینی نقش مهمی داشته اند	۰/۱۲ نسبتا ضعیف
۲	شبکه های ماهواره ای در جوابگویی به تردید های من نقش مثبتی داشته اند	۰/۱۸۳ نسبتا خوب

عالی	۰/۳۰۷	خانواده من اهل خواندن نماز هستند	۳
عالی	۰/۳۰۵	خانواده در میزان توجه یا کم توجهی من به نماز تأثیر داشته اند	۴
نسبتاً خوب	۰/۱۵۶	دوستان در میزان توجه یا کم توجهی من به نماز تأثیر داشته اند	۵
نسبتاً خوب	۰/۱۵۱	رسانه های داخلی در میزان توجه یا کم توجهی من به نماز تأثیر داشته اند	۶
نسبتاً خوب	۰/۱۶	شبکه های ماهواره ای در میزان توجه یا کم توجهی من به نماز تأثیر داشته اند	۷
نسبتاً ضعیف	۰/۱۴	بهانه رفتارهای نامناسب دیگران در تنبلی یا نخواندن نماز خود را قابل قبول می دانم	۸

جدول شماره ۳: مقادیر ضریب و سطح تأثیر هر سؤال در تحقق هدف با احتساب همه نمونه‌ها (دختران و پسران)

مقادیر نهایی ضریب و سطح تأثیر سؤالات در تحقق هدف		سؤالات بعد نهادی- آموزشی	
نسبتاً ضعیف	۰/۱۴۴	اساتید دانشگاه در ایجاد تردیدهای من نسبت به مسائل دینی نقش مهمی داشته اند	۱
بسیار خوب	۰/۱۶۵	علمای دین بهترین افراد برای پاسخگویی به تردیدهای من هستند	۲
خوب	۰/۲۰۸	اساتید دانشگاه بهترین افراد برای پاسخگویی به تردیدهای من هستند	۳
خوب	۰/۲۱۶	رفتار نامناسب مدعیان دین تأثیر منفی در ایمان من داشته اند	۴
نسبتاً خوب	۰/۱۹۶	اساتید در میزان توجه یا کم توجهی من به نماز تأثیر داشته اند	۵
نسبتاً خوب	۰/۱۸۱	تنبلی من در خواندن نماز به دانشگاه محدود می شود نه بیرون آن	۶

نسبتاً خوب	۰/۱۶۹	ضعف در پایبندی من به خواندن نماز به دوران ورود من به دانشگاه بر می گردد	۷
خوب	۰/۲۰۱	رفتار نامناسب بسیاری از اهل نماز من را از خواندن نماز باز داشته است	۸
بسیار خوب	۰/۲۶	من خود را نیازمند به آگاهی بیشتر در زمینه فلسفه واحکام نماز می دانم	۹
بسیار خوب	۰/۲۷۱	وجود کارگاه هایی در این زمینه در پایبندی من به خواندن نماز موثر است	۱۰
خوب	۰/۲۰۱	اساتید در تشویق و رغبت دانشجویان به اقامه نماز موفق عمل کرده اند	۱۱
بسیار خوب	۰/۲۸۹	وجود مسجد در یا نماز خانه مناسب در رغبت من به خواندن نماز جماعت موثر است	۱۲
عالی	۰/۳۰۵	وجود امام جماعت خوب و متعهد در رغبت من به خواندن نماز جماعت موثر است	۱۳
خوب	۰/۲۴۳	دانشگاه در اختصاص فضای مطلوب برای اقامه نماز جماعت موفق عمل کرده است	۱۴
خوب	۰/۲۲۱	مسئولین دانشگاه نقش خود را در رغبت دانشجویان به اقامه نماز جماعت ایفا می کنند	۱۵
خوب	۰/۲۲۹	دفتر نهاد نقش خود را در رغبت دانشجویان به اقامه نماز جماعت ایفا می کند	۱۶
خوب	۰/۲۲۸	حراست دانشگاه نقش خود را در رغبت دانشجویان به اقامه نماز جماعت ایفا می کند	۱۷
بسیار خوب	۰/۲۵۶	داشتن مؤذن با صدای خوب در رغبت دانشجویان برای حضور در مسجد موثر است	۱۸
خوب	۰/۲۲۶	اختصاص ندادن وقت کافی برای اقامه نماز جماعت از سوی دانشگاهرا عامل کم توجهی دانشجویان به اقامه نماز جماعت می دانم	۱۹

خوب	۰/۲۰۶	نبودن مسئول خاص برای مسجد یا نمازخانه را عامل کم توجهی دانشجویان به اقامه نماز جماعت می دانم	۲۰
خوب	۰/۲۱۳	نبودن امام جماعت به شکل مستمر را عامل کم توجهی دانشجویان به اقامه نماز جماعت می دانم	۲۱

جدول شماره ۴: مقادیر ضریب و سطح تأثیر سؤالات در تحقق هدف با احتساب همه نمونه‌ها (دختران و پسران)

مقادیر نهایی ضریب و سطح تأثیر سؤالات در تحقق هدف		سؤالات
خوب	۰/۲	مجموع سؤالات بُعد فردی
نسبتاً خوب	۰/۱۹	مجموع سؤالات بُعد فرهنگی - اجتماعی
خوب	۰/۲۲۵	مجموع سؤالات بُعد نهادی - آموزشی
خوب	۰/۲	مجموع با احتساب ابعاد سه گانه

یافته ها:

پس از ارسال و تکمیل سؤالات توسط دانشجویان، برای تحلیل یافته های مربوط به این تحقیق ابتدا میانگین و انحراف معیار هر

سه گروه محاسبه گردید و سپس برای این که مشخص گردد فریضه نماز در کدام گروه بیشترین تاثیر را داشته است از تحلیل واریانس

یک راه استفاده گردید.

جدول شماره ۵: (میانگین و انحراف معیار در دانشجویان دختر و پسر)

متغیرها	میانگین	پسر	دختر
فردی	میانگین	۵۲,۳	۵۴,۶
	انحراف استاندارد	۱۰,۵	۹,۹
فرهنگی - اجتماعی	میانگین	۴۸,۷	۵۱,۳
	انحراف استاندارد	۱۰,۳۸	۹,۳۹
آموزشی	میانگین	۵۲,۳	۴۷,۵
	انحراف استاندارد	۱۰,۲۱	۹,۱۴

همان‌طور که از جدول بالا پیداست میانگین و انحراف معیار در هر سه بعد فردی، فرهنگی - اجتماعی و آموزشی را ملاحظه می‌کنید. در بعد فردی میانگین و پسران و دختران (۵۲,۳ و ۵۴,۶) از هردو بعد دیگر بیشتر است و این نشان دهنده این است که فریضه نماز از لحاظ فردی تاثیر بیشتری را روی دانشجویان گذاشته است.

برای این که میانگین‌های این سه گروه را با هم مقایسه کنیم از تحلیل واریانس یک راه استفاده می‌کنیم.

جدول شماره ۶

متغیرها	درجه آزادی	مجموع مربعات	میانگین مربعات	f	سطح معناداری	ضریب اتا	توان آماری
بین گروه‌ها	۲	۵۵۳۶/۴۴۴	۱۸۲۷/۷۲۲	۱۲/۷۴	۰/۰۰۱	۰/۱۸۴	۰/۹۹۶
درون گروه‌ها	۱۱۳	۱۶۲۳۱/۷۵۴	۱۴۳/۶۴۴	-	-	-	-

-	-	-	-	-	۱۹۸۸۷/۱۹۸	۱۱۵	کل
---	---	---	---	---	-----------	-----	----

تحلیل واریانس و روش‌های تجزیه واریانس، یک دسته از مدل‌های آماری هستند که قادرند اختلاف بین گروه‌ها یا دسته‌ها را بررسی کنند، نتایج آزمون نشان داد که گرایش فردی در فرضیه نماز مهم‌ترین بعد برای دانشجویان است و به عبارت دیگر گرایش فردی در سطح معناداری ۰/۰۰۱ تایید می‌گردد.

بحث

در تحقیق حاضر بررسی وضعیت میزان پایبندی دانشجویان به فریضه نماز در دانشگاه فرهنگیان به عنوان هدف اصلی تحقیق مستلزم بررسی و تحلیل وضعیت مجموعه‌ای از شاخص‌های کلیدی در ابعاد مختلف فردی، اجتماعی- فرهنگی و نهادی- آموزشی می‌باشد، شاخص‌های که رابطه‌ای معناداری با هدف تحقیق دارد. به عبارتی میزان تأکید یا عدم تأکید دانشجویان بر شاخص‌های مورد بررسی متناسب با میزان پایبندی یا عدم پایبندی آنها به فرضیه نماز می‌باشد. برای مثال هرچه میزان تأکید بر شاخص (خانواده من اهل خواندن نماز هستند) از سوی دانشجویان بالا باشد بیانگر پایبندی آنها بر فرضیه نماز می‌باشد و برعکس.

بر این اساس نتایج حاصل از تحلیل شاخص‌های تحقیق در راستای بررسی هدف بیانگر آن است که:

در بخش دانشجویان دختر در مجموع سطح پایبندی به فریضه نماز در سطح خوب قرار دارد. با این حال در مقام مقایسه در دانشجویان دختر پایبندی و تأکید بر بُعد آموزشی- نهادی فرضیه نماز در سطح بالاتری قرار دارد. و پایبندی و تأکید بر بُعد فردی در مقایسه با بُعد فرهنگی- اجتماعی در سطح بالاتری قرار دارد.

در بخش پسران در مجموع سطح پایبندی به فریضه نماز در سطح خوب قرار دارد. با این حال در مقام مقایسه در دانشجویان پسر پایبندی و تأکید بر بُعد آموزشی- نهادی فرضیه نماز تقریباً در سطح بالاتری قرار دارد. و پایبندی و تأکید بر بُعد فردی در مقایسه با بُعد فرهنگی- اجتماعی در سطح نسبتاً بالاتری قرار دارد.

در مقام مقایسه بین دانشجویان دختر و پسر در حالی که پایبندی به فریضه نماز در سطح خوب قرار دارد با این حال با اختلاف اندکی سطح پایبندی در بین دانشجویان پسر بیشتر است.

در مجموع با احتساب همه نمونه‌ها سطح تأکید و پایبندی به فرضیه نماز در دانشجویان دانشگاه فرهنگیان سنج در سطح خوب قرار دارد با این حال در مقایسه با سطوح شش گانه تبیین شده (جدول شماره ۱۶) و مقدار ضریب تأثیر (۰,۲) با توجه به نقش آینده دانشجویان این دانشگاه و اهداف تبیین شده برای آنها به عنوان مربیان تربیتی جامعه نتایج وضعیت نسبتاً بحرانی را به نمایش می‌گذارد.

نتیجه‌گیری

درک فرایندهایی که در سطوح بالاتر از پایبندی و شناخت به هنجارها و قواعد دینی منجر می‌شود، می‌تواند کلید طراحی اصلی و اساسی آموزش برای مسائل دینی از جمله نماز باشد، در صورت عدم پایبندی به قواعد دینی و هنجارهای آن هویت اصلی فرد مسلمان را زیر سوال می‌رود و در مقابل آن پایبندی به قواعد دینی بر ساختار اجتماعی بسیار موثر است و باعث اقتناع در جامعه می‌گردد و بر اساس پژوهش انجام شده تعلیم دهندگان دانشجویان دختر و پسر نتوانسته‌اند به خوبی این تبیین را برای دانشجویان بیان کرده و آنها را به اقتناع در خصوص اجرای دستورات دینی آگاه نمایند و باید آموزش به متری‌ها از سنین پائین و در مقاطع ابتدایی آغاز گردد.

پیشنهاد

تحلیل‌ها و نتایج به دست آمده نیز ایجاب می‌کند که در معرفت دهی دانشجو معلمان نسبت به فریضه نماز و پایبندی بیشتر آنها به اقامه این واجب دینی و مؤثر در تربیت، دست اندر کاران امر تعلیم و تربیت باید بیش از پیش به وظیفه خطیر خود توجه خاص مبذول دارند.

والدین به عنوان نخستین مربیان امر تعلیم و تربیت باید به توصیه‌های مستمر خود نسبت به پایبندی فرزندان‌شان که در کسوت مقدس دانشجو معلم در دانشگاه فرهنگیان مشغول به تحصیل هستند و معلم‌های نسل آینده جامعه خواهند بود ادامه دهند. علمای دینی نیز باید در تبیین فلسفه عبادات و در این میان اقامه نماز و جوابگویی به شبهه‌ها و تردیدهای مطرح شده و پیش آمده در این زمینه همت والا و سعه صدر به خرج دهند و در این پاسخگویی از علوم روز در کنار علوم قدیمه نیز استفاده کنند.

مستولان محترم دانشگاه به عام و نهاد محترم نمایندگی رهبری، معاونت فرهنگی و حراست دانشگاه نیز باید به صورت ویژه به اهمیت امور زیر توجه نمایند:

۱. انتخاب فردی به عنوان امام جماعت دانشگاه که فرد متعهد و جذاب از نظر ظاهری و معنوی و مجهز به علوم لازمه روز و به دور از هر گرایش سیاسی،

۲. ملزم کردن امام جماعت بر حضور مستمر در دانشگاه جهت اقامه نمازهای واجب یومیه و نیز حضور ایشان در ایام خاص،

۳. فراهم کردن فضای مناسب در دانشگاه به عنوان نماز خانه یا مسجد جهت اقامه نماز و تلاش در جهت نظافت و پاکیزه نگه داشتن آن مکان،

۴. بکارگیری فردی به عنوان مؤذن با صدای دلنشین جهت اقامه اذان به شکل زنده،

۵. اختصاص یک مسئول ویژه جهت رسیدگی به امورات مسجد، اذان و برگزاری نماز جماعت و دیگر مراسمات مرتبط با نماز،

۶. اختصاص زمان کافی جهت اقامه نماز و تنظیم برنامه های دانشگاه به شکلی که با اقامه نماز برخورد نداشته باشد و ....

۷. برگزاری کارگاه هایی با موضوعیت معرفت دهی در باب فلسفه و روح نماز و اهمیت و آثار آن در زندگی فردی و اجتماعی

و به خصوص تأثیر آن در فضای آموزشی و تربیتی،

۸. توجه اساتید محترم به نقش آنها در ترغیب و تشویق دانشجو معلمان به اقامه فریضه نماز و آگاهی دادن آنها به نقش این فریضه

در امر تعلیم و تربیت.

و ...

فهرست منابع

- ۱) قرآن حکیم تنزیل من رب العالمین
کتاب:
- ۲) ابن قیم، الجوزیه. (۱۳۹۱). نماز و حکم تارک آن. تایباد- ایران: حافظ ابرو.
- ۳) احمدی میانجی، علی؛ مشکینی اردبیلی، علی؛ و عینائی، محمد بن محمد. (۱۳۸۲). تحریر المواعظ العدديه. قم - ایران: نشر الهادی.
- ۴) الصنیع، هناء بنت عبدالعزیز. (۱۳۹۴). فرزندان و نماز (تجربه‌های پدران و مادران برای علاقمند کردن فرزندان به خواندن نماز). (سیده ماهرخ قریشی، مترجم). تهران: احسان.
- ۵) برهان، محمدحسین بن خلف. (۱۳۸۰). فرهنگ فارسی برهان قاطع. تهران - ایران: نیما.
- ۶) ترمذی، محمد بن عیسی. (۱۹۹۸). سنن الترمذی (ج ۱-۶). بیروت: دار السلام.
- ۷) دربان آستانه، علیرضا؛ و ازکیا، مصطفی. (۱۳۹۳). روش های کاربردی تحقیق. (فاطمه معتمدی، ویراستار). تهران: انتشارات کیهان.
- ۸) دهخدا، علی اکبر. (۱۳۷۷). لغت نامه. تهران: موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- ۹) راغب اصفهانی، ابوالقاسم حسین بن محمد. (۱۳۹۲). مفردات الفاظ القرآن فی غریب القرآن. (ندیم مرعشلی، محقق). بیروت، لبنان: دارالکاتب العربیه.
- ۱۰) زبیدی، محمدبن مرتضی. (۱۴۱۴). تاج العروس من جواهر القاموس. (علی شیری، محقق). بیروت: دارالفکر.
- ۱۱) زلمی، ابراهیم. (۱۳۹۰). فلسفه احکام قرآن. سنندج: آراس.
- ۱۲) ساروخانی، باقر. (۱۳۸۵). روشهای تحقیق در علوم اجتماعی: اصول و مبانی (جلد ۱). تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- ۱۳) سبحانی، ناصر. (۱۳۸۷). بررسی کلی نماز و تفسیر سوره فاتحه. تهران: نشر احسان.
- ۱۴) شیخ صدوق، محمد بن علی بن بابویه. (۱۳۸۹). ثواب الاعمال و عقاب الاعمال. (محسن کاظمی، مترجم). قم: میم.
- ۱۵) طباره، عقیف عبدالفتاح. (۱۳۸۸). کتاب روح الدین الاسلامی: تحقیق و بررسی در اصول اسلام در آداب و احکام آن (با روش و اسلوب علم و فلسفه). (ابوبکر حسن زاده، مترجم). سقز: تافگه.
- ۱۶) غزالی، محمد بن محمد. (بی تا). إحياء علوم الدین. (عبد الرحیم بن حسین حافظ عراقی و عبدالقادر بن شیخ عبدالروس، محققین) (ج ۱-۱۶). بیروت: دار الکتاب العربی.
- ۱۷) گیانت، هایم. (۱۳۸۵). روابط معلم و دانش آموز. (سیاوش سرتیپی، مترجم). تهران: نشر علم.
- ۱۸) مودودی، سیدابوالاعلی. (۱۳۷۷). تبیین مفاهیم اسلامی در خطبه‌های نماز جمعه. تهران: احسان.
- ۱۹) میرشکاری، جواد. (بی تا). شناخت. تهران.
- ۲۰) نیشابوری، مسلم بن حجاج. (۱۳۳۴). صحیح مسلم. (اسماعیل بن احمد طرابلسی، مصحح). قاهره: داراطباعه العامره.

۲۱) وولف، دیوید. (۱۳۸۶). روانشناسی دین. (محمد دهقانی، مترجم). تهران: رشد.

22) Taylor, John H. (2010). *Ancient Egyptian Book of the Dead: Journey through the afterlife.*

London: British Museum Press.

مقاله مجله تخصصی:

۲۳) روایی، مزگان. (۱۳۹۶). نماز و عبودیت. مطالعات راهبردی علوم انسانی و اسلامی، (۵).

۲۴) طالبان، محمدرضا. (۱۳۷۸). بررسی تجربی نقش نماز در تقلیل بزهکاری. فصلنامه نیایش، (۳).

۲۵) یزدان فام، محمود. (۱۳۸۷). قواعد و هنجارهای بین المللی: پیدایش، تحول و تاثیر گذاری. فصلنامه مطالعات راهبردی، ۱۱(۴).

26) Beth, Simmons. (1998). *Compliance with international Agreements. The Annual Review of Political Science, 1(4).*

Adherence and recognition of student teachers to the duty of prayer, a case study of campuses in Kurdistan province

Jahangir Valdbeighi¹, Anwar Miri², Abbas Rahbari³

¹ Department of Islamic Education, Farhangian University, PO Box 889-14665, Tehran, Iran (corresponding author)

² Department of Educational Sciences, Farhangian University, PO Box 889-14665, Tehran, Iran

³ Department of Islamic Education, Farhangian University, PO Box 14665-889, Tehran, Iran

Abstract

Every religion obliges its followers to perform a set of rituals and worships. Belief in any religion depends on the adherence of the believers of that religion to its religious duties. The form of worship is different in different religions; But in the history of religions, there is no religion without prayer. In Islam, prayer is introduced as a pillar of religion. It is very important to provide a practical model for the implementation of religious duties, and this important thing will not happen unless the guardians of education instill the joy of worship in the hearts of students through their actions and behavior. The main question of the research is to investigate the level of recognition and adherence of student teachers to the duty of prayer and the factors affecting it in Farhangian University, and since the realization of this important task requires the explanation, analysis and interpretation of effective questions in this field, therefore, in terms of method, it is part of analytical-interpretive research. have been used. The method of data collection has been library and field. The results of the analysis of research indicators show that the level of recognition and adherence of male and female students to the duty of prayer is at a "good level"; But in terms of comparison, with a small difference, this level is higher among male students and compared to the six levels explained and the value of the coefficient of influence (0.2) on the one hand and the future role of student teachers as community educators on the other hand. The situation is rather critical.

Key words: prayer, adherence, student, educators, Kurdistan